

DICTIONNAIRE FRANCAIS-MAFA

Yves LE BLÉIS

© Yves Le Bléis 2026

<http://dayimafa.net/>

(évolutif en ligne - tous droits réservés - reproduction interdite)

version du 29-09-2026

F

FABRICANT

bábá (père)

fabricante

mámá (mère)

FABRICATION DE LA BIÈRE DE MIL

1er jour

ńwure

2è jour

ńkidehe

FABRIQUER

ngá, ngáy, ngáw (*enfoncer*)

» Je fabrique une houe • **í ngíy dǎvar**

rám-, rémé, rómá

» On le (ce pot) fabrique exactement comme ce bol ? • **ndá ráma kátá ára gandǎf sa ginó dé ?**

“fabriquer”

mbáh-, mbéhé, mbóhwá (*accomplir un rite*)

» et elle dit : “Zloegure, qu'est-ce que tu fabriques ?” • **a n gadá : “A Zloegure, ká mbéhé mé ?”**

FACE

cívéd (*chemin*)

» Et l'écureuil se met à couper l'arbre avec la face aiguisée • **á vaya a n njáy ńngíló wúf aa cívíđ ńzúma'a** [1985 á vaya a n ndzáy ńngíló wúf aa cívíđ ńzúma'a]

en face de

ńzúró (*avec préf. nom.*), cf. **zúra'a, zúrzúra'a** (*franc*) [1985 zúra'a, zúr-zúr'a'a]

» en face du chef • **aa ńzúró báy**

face cachée

dəḃa (dos)

» La face cachée d'une montagne • **dəḃə ja** [1985 dəḃə dza]

faire face

slambad-, slembede, slomboda (se lever pour partir), compl. **á va** ("à corps")

» Quand on te dit "ta maison est abîmée", tu y fais face et tu vas faire la divination par les pierres • **ámán "giy ngayi n gədasá'a" aa ndá gadaká, á ka slambadá á vá á ka do aa kwa**

SE FACHER

já, jáy, jáw (se réchauffer à) [1985 dzá, dzáy, dzáw], compl. **aa ndav** ("sur poitrine")

FACHERIE

njóná [1985 ndzóná] (menace)

» et ils furent fâchés • **á njóna a n slambadé tə ndəv ta** [1985 á ndzóna a n slambadé tə ndəv ta]

FACILEMENT

njada'a, njadnja'da'a [1985 ndzad'a, ndzad-ndzad'da'a] (visible)

» L'arbre se trouve facilement • **wúf á ngécó njada'a** [1985 wúf á ngécó ndzad'a]

FAÇON

de telle façon

ńkatkátá [1985 ńkat-kátá] (ainsi, de cette manière)

» Ils mangent la boule de mil de telle façon • **tá ndíy mávər ńkatkátá** [1985 tá ndíy mávər ńkat-kátá]

FAÇONNABLE

kúrtəka'a, kúrtəktəka'a, kúrtəkkúrtəka'a [1985 kúrtəka'a, kúrtək-təka'a, kúrtək-kúrtəka'a] (malléable)

FAÇONNER

gədəmal-, gidimele, gudəməla

» on a façonné un boudin consistant et on l'a posé au milieu (du pot) • **nda gədəməla' avátíy ba á nda vədá á ndəva'a**

gúm-, gúmé, gúma (tailler)

» Est-ce qu'ils façonnent des tambours d'aisselle, et des tambours à deux peaux et tout le reste ? • **tá gúmə ndá dezlézléw, aa ndá ganga aa ndá mó dé ?**

rám-, rémé, róma (fabriquer)

» Il façonne une flèche en argile, il façonne un chapeau en argile • **rámká mandábiy wújed rámká poku wújed** [1985 rámká mandábiy wújed rámká poku wújed]

FADE

ghwəɫɸukwɸukwe'e [1985 ghwəɫɸukw-ɸukwe'e]

limcikike'e, ləmcəkəkə'a [1985 limcik-cikke'e, ləmtsək-tsəkka'a] (froid)

» La sauce est fade. • **lák limcikike'e** [1985 lák limcik-cikke'e]

mécéce'e, mécmécéce'e [1985 mécéce'e, mécmécéce'e]

» La chèvre a mangé entièrement cette fade boule de mil • **ḃókw n ndədámó mávər ńméc-mécéce sa** [1985 ḃókw n ndədámó mávər ńméc-mécéce sa]

nafka'a, nafəknafəka'a [1985 nafəka'a, nafək-nafəka'a]

naftəka'a, naftəktəka'a [1985 naftəka'a, naftək-təka'a]

sans goût

njuwzlikzlike'e [1985 njuwzlik-zlikke'e]

FADOGIA SP.

ńkíslékeker

FAGOT

søegwe [1985 shøegwe] (bois de chauffage)

FAGOTTÉ

njala'a, njalnjala'a, njele'e, njelnjele'e [1985 ndzala'a, ndzal-ndzalla'a, njele'e, njel-njelle'e]

FAIBLE

húrlé húrlé húrlé, húrlá húrlá húrlá

» Les enfants viennent en courant avec faiblesse • **wúdahíy húrlé húrlé húrlé tá hakáďá**

zehede'e, zehedzehedde'e [1985 zehede'e, zehed-zehedde'e] (lent)

» Le malade est faible, il avance en se traînant • **ndu mótókún zehedzehede' aa ná lakáďy vá** [1985 ndu mótókún zehed-zehedde' aa ná lakáďy vá]

FAIDHERBIA ALBIDA

gágad

FAILLE

ńbezle

FAIM

máy

» il est affamé • **míy á kide'e**

dáyá (cou)

» Il a faim de viande • **á gíy dáyá**

avoir faim

gá, gáy, gáw (faire)

» ils auront faim (la faim les affectera) • **míy á dá gata**

hórt-, hírté, húrtá (étrangler)

» je meurs de faim • **míy á hórtiye**

FAINÉANT

fáláy

» Moi je me marie à un fainéant • **agagó í də gá á gíy fáláy**

FAINÉANTISE

sáláláh

» Il "fait la fainéantise" • **á gíy sáláláh na** [1985 á gíy sáláláhə na]

wúdár (flemme)

FAIRE

gá, gáy, gáw

» Il y a quelque chose à faire : le forgeron le fera, c'est comme ça maintenant • **ńgíy skwíy ba : "ngwazlő dá gáw"**

aa ndíy ántántő kátá [1985 ńgíy súkwíy ba : "ngwazlő dá gáw" aa ndíy ántántő kátá]

» Pourquoi ne faites-vous pas ce que je vous dis ? • **kíné gíy skwíy mán í gadakíné áaəa ahme ?** [1985 kíné gíy súkwíy mán í gadakíné áaəa ahəme ?]

se faire

gá, gáy, gáw

» ça peut se faire • **á sláha ngáy**

FAISANDÉ (POUR DE LA VIANDE)

yúhwyúhwa'a, yúhwyúhwe'e [1985 yúhw-yúhhwa'a, yúhw-yúhhwe'e]

» La viande est faisandée • **zlúwúf yúhwyúhwa'a** [1985 zlúwúf yúhw-yúhhwa'a]

FAISANDER

husl-, husle, husla (pourrir)

» Elle est faisandée, elle pue • **n huslá'á, á zkó kumba** [1985 n huslá'á, á zhikó kumba]

FALLOIR

il faut que

sáy (seulement)

» Il faudra que nous t'écoutes sur ce sujet un jour • **sáy ngá dá cínó mə ngayi wunó pác ngide** [1985 sáy ngá dá cínó mə ngayi wunó pátsə ngide]

FAMILLE

gáy, gíy, giy (maison)

» Ils ont trouvé les filles de la famille des dieux qui dansaient • **á ta ngwácé dalahiy gáy zígíléhíy mán tá gece** [1985 á ta ngwátsé dalahiy gáy zhígíléhíy mán tá gece]

hud' gáy (litt. "ventre de case"), cf. **hwád', húd'** (ventre)

» leur famille est devenue la sienne également • **hud' giy tə n ndə na aa mán a nónga' ávasa'a**

objets de famille

zlángál toujours complément de **skwiy** ("chose")

SE FANER

zuv-, zúve, zuva [1985 zuv-, zhəve, zuva] (verser)

» malgré sa beauté, elle se fanera pour enfin donner des graines • **á mmbiy nónga télé ba á dá zuvé na a n fíy cəra aa ndélə na** [1985 á mmbiy nónga télé ba á dá zuvé na a n fíy tsəra aa ndélə na]

FANES

gáy, gíy, giy (maison)

FANFARON

vərgay

FANFARONNER

ságər-, sígíré, ságúrá (gonfler) [1985 ságər-, shígíré, ságúrá], compl. **va** ("corps")

» Il fanfaronne • **á sígíré vá** [1985 á shígíré vá]

FARINE

gúfá

zambak (farine de mil et souchet mélangés)

FARINEUSES (POUR DES LÈVRES APRÈS UN REPAS)

sluwcəkəkə'a [1985 sluwtsək-tsəkka'a] (farineuses)

FATIGUE

ńtíbilé

» En cours de route, ils sont morts de fatigue • **aa zolum cívíf ńtíbilé á kədtə kumbə kumba** [1985 aa zolum cívíf ńtíbilé á kədtə kumbə kumba]

FATIGUÉ (ETRE -)

táḡl-, tíḡlḡ, túḡlḡ [1985 **táḡl-**, **tíḡlḡ**, **túḡlḡ**] (*se fatiguer*)» Je suis fatigué de travailler • **í tíḡlḡ tḡriy mizlen** [1985 **í tíḡlḡ tḡriy mizlen**]

“FAUCHER”

*voler***ngól-, ngílḡ, ngúlḡ** (*couper*)» Il me fauche quinze mille francs • **á ngólayí gwezím kula aagide zláḡ** [1985 **á ngólayí gwezím kula aagide zláḡ**]*tout détruire***húndáp-, húndépḡ, húndápḡ** (*détruire*)*faire mourir***zlá, zláy, zláw** (*couper*)» et subitement on te fauche avec un médicament • **á nda gíy fəcəḡ zlaka aa májáf** [1985 **á nda gíy fətsəḡ zlaka aa mádzáf**]

FAUCILLE

gwaja [1985 **gwadza**]*faucille à manche de fer***yim gwaja** [1985 **yim gwadza**] (litt. “eau de faucille”)*faucille de danse, à lame courte et long manche***gáḡ gwaja** [1985 **gáḡ gwadza**] (litt. “bâton de faucille”), cf. **gáḡ** (*bâton*)

FAUFILANT (SE - COMME UN SERPENT)

sóládáḡa'a, sílédéḡe'e [1985 **sóládáḡa'a, shílédéḡe'e**] (*étendu*)» Le serpent s'enfuit en se faufilant • **səesúkḡ sóládádádád á háy** [1985 **shoeshúkḡ sóládádádád á háy**]

SE FAUFILER

zlá, zláy, zláw (*couper*), compl. **va** (“corps”)

FAUNE SAUVAGE

skwiḡ dák [1985 **sukwiḡ dák**] (litt. “chose de brousse”), cf. **skwáy** [1985 **súkway**]

FAUTE

máláy

FAUX

*faux de danse***bérébéré** [1985 **béré-béré**]**zengeze** [1985 **zhengezhe**]*faux de guerre***dámḡdam** [1985 **dám-dam**]

FAUX - (QUI A L'APPARENCE DE)

ngwazla (*forgeron*)» Ce n'est pas l'Ipomoea, c'est une fausse • **tende níkúdókḡwokúr kaḡá, ngwazlə nə gine**

FAUX-FILET

záyí dəḡa (litt. “fibre de dos”), cf. **záyá** (*fibre*)**zlúwud yam** (litt. “viande d'eau”), cf. **zlúwéd** (*viande*)

FAVORISER

mpíy váh á díy á ndó (litt. “poser une feuille dans l’œil d’un homme”), cf. **váh**

FÉBRILE

gwáhgwáha'a, gwéhgwéhe'e [1985 gwáh-gwáhha'a, gwéh-gwéhhe'e]

» les soldats étaient fébriles et en parlaient • **á slúwjuhíy á ta gíy gwáhgwáha' á ta gede aagide'e** [1985 á slúwjuhíy á ta gíy gwáh-gwáhha' á ta gede aagide'e]

FÉCOND (ETRE -)

bádás-, bídésé, búdósá [1985 bádás-, bídésé, búdósá]

» Cette chèvre est très féconde • **óku wuná á bídésé wúdá** [1985 óku wuná á bídésé wúdá]

FEINTE

maya (savoir-faire)

FEINTER

ngéléw-, ngéléwé, ngéléwé

zkw-, zkwe, zkwa [1985 zkw-, zhukwe, zukwa]

FELURE

ríbezle

FEMELLE

mámá (ajout FH) (mère)

FEMME

ngwáz

jeune femme

gwalangwáz [1985 gwala-ngwáz] (litt. “jeune homme – femme”), cf. **gwala** (jeune homme)

première femme

ngwáz gwala [1985 ngwázə gwala] (litt. “femme de jeune homme”), cf. **ngwáz**

femme en couche

mawja [1985 mawudza] (accouchée (N))

vieille femme

modóngwáz

femme qui n'enfante que des filles

dəvgíy dəma'a

» La femme n'a enfanté que des filles • **ngwáz kalá á gíy dəvgíy dəma'a**

femme qui a abandonné son mari

mónaagay

» Cette femme a abandonné son mari • **mónaagíy á ngwáz wuna** [1985 mónaagíy á ngwázə wuna]

femme de forte corpulence

ndáftama [1985 ndáfətama]

FEMMELETTE

ngwáz mbudotota [1985 ngwázə mbudotota], cf. **ngwáz** (femme)

ngwáz vazak [1985 ngwázə vazak] (litt. “femme de lanière d’entrejambe”) (femme)

FENDILLÉ

ḡíyḡíya'a [1985 ḡíy-ḡíyya'a] (*fissuré*)

- » La maison se fend • **ḡíy á túghú ḡíyḡíya'a** [1985 ḡíy á túghú ḡíy-ḡíyya'a]

kácáḡára'a, kácáḡárḡára'a, kécéḡére'e, kécéḡérḡére'e [1985 kácsáḡára'a, kácsáḡár-ḡarra'a, kécéḡére'e, kécéḡér-ḡerre'e] (*déchiré*)

tótota'a (*craquelé*)

- » Le champ de patates douces est fendillé en surface • **ḡiy dankálíy n túghwá tótota'a**

FENDRE

córd-, círdé, cúrdá [1985 tsórd-, círdé, tsúrdá]

cízl-, cízlé, cúzlé (*fendre dans le sens de la longueur*)

dasl-, desle, dosla

ḡánjáḡ-, ḡénjéḡé, ḡwánjáḡá [1985 ḡándzáḡ-, ḡénjéḡé, ḡwándzáḡá] (*hacher*)

wál-, wélé, wálá (*casser*)

FENDU

tálángóra'a, tálángórḡóra'a, téléḡíre'e, téléḡírḡíre'e [1985 tálángóra'a, tálángór-ngórra'a, téléḡíre'e, téléḡír-ngírre'e]

- » Elle est fendue • **n kúrácá tálángórḡóra'a** [1985 n kúrásá tálángór-ngórra'a]

wákák, wékék

- » L'enduit est fendu • **wújid' á ngishó wákáka'a** [1985 wújid' á ngishó wákáka'a]

- » La case est fendue en plusieurs endroits • **ḡíy n wálá wákákwákáka'a** [1985 ḡíy n wálá wákák-wákákka'a]

FENETRE

ńkúvár

FENNEC

barkəda [1985 bar-kəda]

- » Les fennecs ont des tanières • **barkədadiyhíy tá ze aá vevid' ta** [1985 bar-kədadiyhíy tá zhe aá vevid' ta]

mbáyák

- » les fennecs ont creusé leur tanières • **mbáyikhíy ta rəḡó ḡiy tá á veved'**

FENTE

mbezle

- » Que Tu caches ma tête dans les fentes de mon lit • **á Ka ngəhayi ḡid' ḡá á mbezlə pác** [1985 á Ka ngəhayi ḡid' ḡá á mbezlə pás]

slórác [1985 slóráts]

FER

zuyda

fer à briquet

mende

fer de flèche à deux crocs

dəm sləkaw (litt. “fille de fer de flèche”), cf. **dám** (fille)

fer de flèche à un seul croc

sləkaw

fer de flèche avec de nombreux crochets de chaque côté

weceke

fer de flèche plat

mbeweged

fer forgé

ńvídé

objets en fer forgé

zólám

FERETIA APODANTHERA

kízlékékér

FERME (A)

ďákáká'a (*ferme*)

» Ses seins sont fermes sur sa poitrine • **wu nó ďákáká'a aa ndəv na**

kwandaləza'a, kwandaləzləza'a, kwendelize'e, kwendelizlize'e [1985 kwandaləza'a, kwandaləz-ləzza'a, kwendelizhe'e, kwendelizh-lizzhe'e]

» Il se tient ferme devant le chef • **á njíy kwandaləza'a aamə báy** [1985 á ndzíy kwandaləza'a aamə báy]

FERMENT

ndére'e, ndérndére'e [1985 ndére'e, ndér-nderre'e]

wundíd

» Une fois repliées les lèvres, tu prends ton argile ferment • **pəslə nó ménə cidek á rəbəsl ngayí wundíd** [1985 mpəslə nó ménə cidek á rəbəsl ngayí wundíd]

saisir fermement

vəsl

» Il saisit fermement la langue de l'écureuil • **vəsləmanə lénə á vaya**

FERMENTATION EXCESSIVE

slúwjere

» Le mil qui a trop fermenté • **zúm nslúwjerə təpa** [1985 zúm n slúwjerə təpa]

FERMENTÉ

rácáca'a, récéce'e [1985 rátsátsa'a, récéce'e]

» La bière de mil est à moitié fermentée • **kwondúrkwá rácáca'a** [1985 kwondúrkwá rátsátsa'a]

FERMENTER

pour la bière de mil entre les deux cuissons

ďúc-, ďúcé, ďúcá [1985 ďúts-, ďúcé, ďútsá]

» La bière de mil fermente • **zúm á ďúcé**

pour la bière de mil le 2è jour de la fabrication

ďəsl-, ďíslé, ďúslá

» Quiconque a goûté de la bière de mil fermentée ne veut plus de bière de mil non-fermentée • **kwá ndawá ndawú mán n tórə zúm mbəslá' á wáyí mbəslə ďíy ásaɓa** [1985 kwá ndawá-ndawú mán n tórə zúm mbəslá' á wáyí mbəslə ďíy ásaɓa]

» La bière fermente • **zúm á ďíslé**

FERMER

pízl-, pízlé, púzlé

fermer un angle

túrzúk-w-, túrzúk-wé, túrzúk-wé [1985 **túrzúk-w-, túrzúk-wé, túrzúk-wé**] (*rétrécir*)

- » Mon voisin ferme le toit de la maison qu'il est en train de construire • **másláwdə gá á túrzúkú gid' giy nó mán á cíya sa** [1985 **másláwdə gá á túrzúkú gid' giy nó mán á tsíya sa**]

FERVEUR

vogwa (*feu*)

- » Il met de la ferveur dans la parole d'un homme • **á píy vogwá á ndó á má**

FESSE

tapiy vózay (litt. "morceau de porteur"), cf. **tapiy** (*morceau*)

FESSIER

vózay (*postérieur*)

FETE

ńgwaygwaya [1985 **ńgway-gwaya**] (*"animation"*)

fête annuelle de la récolte

ńgwalala

fête du taureau

maray

FÉTICHE

kúlé

- » Y a-t-il un fétiche de Douzay ? • **kúlə Duwziy sá á zí d'é ?** [1985 **kúlə Duwziy sá á zhí d'é ?**]

FÉTIDE

dúkwúkwé'e, dúkwúkwá'a [1985 **dúkw-dúkkwé'e, dúkw-dúkkwá'a**]

- » La sauce a une odeur fétide • **lák dúkwúkwúkwé' aa ná zke** [1985 **lák dúkw-dúkw-dúkkwé' aa ná zhike**]

súwha'a, súwúhsúwúha'a, súwhe'e, súwúhsúwúhe'e [1985 **súwha'a, súwúh-súwúhha'a, shúwhe'e, shúwúh-shúwúhhe'e**]

FEU

vogwa

à feu doux

ngúsl ngúsl ngúsl

- » Et tu laisses cuire à feu doux jusqu'à ce que ce soit assez cuit • **ayí ká tíya ménó ngúslngúslngúsl... kátó bə dé skwíy aa ká tíya ba** [1985 **ayí ká tíya ménó ngúsl-ngúsl-ngúsl... kátó bə dé súkwíy aa ká tíya ba**]
» Nous le laissons cuire à feu doux • **nónga' ámán ngá taká ménó ngúslngúslngúsla méne** [1985 **nónga' ámán ngá taká ménó ngúsl-ngúsl-ngússla méne**]

njúlnjúle'e [1985 **njúl-njúlle'e**]

- » Il le cuit à feu doux • **á tíya' njúlnjúle' aa vogwa** [1985 **á tíya' njúl-njúlle' aa vogwa**]

mettre sur le feu

tás

- » Ton affaire est posée sur le feu • **tásdó skwíy ngaya aa vogwa** [1985 **tásədó sukwiý ngaya aa vogwa**]

ngá, ngáy, ngáw (*enfoncer*), compl. **aa vogwa** (litt. "sur feu")

- » Et Zoegure mit les souris sur le feu dans sa case d'entrée • **á Zoegure a n ngədó kwáma aa vogú tə jájaw na** [1985 **á Zoegure a n ngədó kwáma aa vogú tə dzádzaw na**]

FEUILLE

váh*feuille de citrouille***biskáváy** [1985 bishkáváy]*feuille de haricots***zə́bák***feuille de sauce gluante***ínɡuḃe***feuille desséchée***gájágáráh** [1985 gádzágáráh]*feuille desséchée de gombo***gevir zɬɬéw***feuille desséchée de légumes***ńkíléḃe***feuille desséchée de plantes***hwosokwa***feuilles de mil***zlambay***feuilles préparées pour la sauce***ńzuhwat***feuille utilisée pour lisser le col d'un pot***ńsəmbəḃay***nouvelle feuille après élagage***ńciywáf** [1985 ńtsiy-wáf] (nouvelle pousse)

FEUILLE DE PAPIER

váh ńnje [1985 váhə ńnje] (litt. "feuille à écrire"), cf. **váh***feuille par feuille***fatfata'a, fetfete'e** [1985 fat-fatta'a, fet-fette'e] (léger)

» Le jeune homme feuillette un livre (ouvre un livre feuille par feuille) • **gwalá á wúnó déléwér fatfata'a** [1985 gwalá á wúnó déléwér fat-fatta'a]

FEUILLET (3È POCHE DE L'ESTOMAC D'UN RUMINANT)

ńkíšíftékér [1985 ńkíšíftékér]

FEUILLU

dívise'e [1985 dívíshe'e] (touffu)**zhégédíme'e, zhégédímdíme'e** [1985 zhégédíme'e, zhégédím-dímme'e]

» L'arbre est feuillu • **wúf zhégédímdíme'e** [1985 wúf zhégédím-dímme'e]

FÉVRIER

mázlám

FIANCÉ

ńcíyma [1985 ńtsíy-ma]*amener sa fiancée chez soi***pásl-, péslé, póslá** (*plier*), *compl.* **mədómáy** (“fiancé”)» J'amène ma fiancée à la maison • **í péslá mədómáy***fiancée***mədómáy***fiancée prépubère***ńgértəgay***fiancée promise***ńsíbe** [1985 ńshíbe]

FIBRE

záyá**zéwéd** [1985 zhéwéd]*fibre de haricot textile***záyi med** (*litt. “fibre de mort subite”*), *cf.* **záyá**

FICELÉ (POUR UN FAGOT)

njəngnjəng'a, njingnjinge'e [1985 ndzəng-ndzəngga'a, njing-njinng'e] (*serré*)» Le fagot est bien ficelé • **səegu m maná njingnjinge'e** [1985 shəegu m maná njing-njinng'e]

FICUS

*abutilifolia***ńpezlézle***dicranostyla***míndék***glumosa***kúslár***gnaphalocarpa***ńḁatḁátáy** [1985 ńḁat-ḁátáy]*ingens***bos***lecardii***wúlér***ovata***ńḁərzlámáy***platyphylla***gúvdád***polita***vózózom**

populifolia
móyóz

sycomorus
gúdav

thonningii
sévéď [1985 shévéď]

umbellata
máwáy

vallis-choudae
babará

FIENTER

ndiret-, ndirete, nduroete

» Le poulet dépose sa fiente • **wacók á ndiretó ziy áhad'** [1985 watsók á ndiretó ziy á had']

FIERTÉ

ńfíy vá

FIÈVRE

vogwa (*feu*)

» Il a beaucoup de fièvre • **vogwá á və ná kumba**

fortement fiévreux

binke'e, binikbinike'e [1985 binke'e, binik-binikke'e] (*chaud*)

» Il a une forte fièvre • **vogwa aa və ná binke'e**

légèrement fiévreux

ḃéféfé'e, ḃéféféfé'e (*tiède*)

» L'enfant a une légère fièvre • **vogwá ḃéféféfé'e aa və kórá**

FIGÉ

céḃék, cf. **cáḃákcáḃáka'a, céḃékcéḃéke'e** (*paisible*) [1985 tsáḃák-tsáḃákka'a, céḃék-céḃékke'e]

» Il ne dit plus un mot • **céḃék céḃék céḃék á gedé ásaḃay**

FIGNOLER

wásl-, wéslé, wáslá (*parachever*)

FIL DE TRAME

vurloekw

FILAIRE DE MÉDINE

tíze [1985 tízhe] (*ver de Guinée*)

FILANDREUX (POUR UNE VIANDE, UNE ÉCORCE)

fíy, fíy fíy fíy, fíyy [1985 fíy, fíy fíy fíy, fíyyy]

» Mange ta viande fibre par fibre • **ká fíy fíy fíy nda zlówuď ngaya**

FILE (EN - INDIENNE)

kúre'e, kúrkúre'e [1985 kúre'e, kúr-kúre'e] (*aligné*)

» Et on se met en file indienne • **á nda pára vó kúrkúrkúre'e** [1985 á nda pára vó kúr-kúr-kúre'e]

FILER

filer du coton

mín-, míné, múné

rentrer vite

sk-, ske [1985 shik-, shike] suivi d'un pr.cop.intr. **ga, ngáyá, na ...** (“me, te, se...”)

» Si la pluie arrive, nous filons à la maison • **mán yim á dá ské, á nga skə ngá á ngwáy** [1985 mán yim á dá shiké, á nga shikə ngá á ngwáy]

FILIFORME

zárzára'a, zérzére'e [1985 zár-zárra'a, zhér-zhérre'e]

FILLE

dám

jeune fille en âge de se marier

bíy dalay [1985 bíy dalay] (litt. “chef filles”), cf. **báy, bíy, biy** (chef)

fille qui a dépassé l'âge du mariage

bedésere [1985 bedéshere]

FILS

kórá

fils d'une co-épouse (“beau-fils”)

kəṛə bákáy (litt. “fils de mari”)

petit fils

kəṛə kórá (ajout FH) (litt. “fils de fils”)

FILTRÉ (NON-, POUR UN LIQUIDE AVEC DES PARTICULES SOLIDES EN SUSPENSION)

láfáfa'a, léféfé'e

» J'ai bu de la bière de mil non-filtrée • **i saká zúm láfáfa'a**

FILTRE

tukw-, tukwe, tukwa

FIMBRISTYLIS SP.

kúza íseswék [1985 kúza ísheshúwék] (litt. “paille de fourmi sp.”), cf. **kúzá** (paille)

FIN (A)

fuza'a, fuzfuza'a, fúze'e, fúzfuze'e [1985 fuza'a, fuz-fuzza'a, fuzhe'e, fuzh-fuzzhe'e]

» Lui il a une bouche fine • **mə nó fuza' aa nónga'a**

njara'a, njarnjara'a, njere'e, njernjere'e [1985 ndzara'a, ndzar-ndzarra'a, njere'e, njer-njerre'e] (*élané*)

» le rônier dont on déchire de fines fibres pour les tresser • **gangər ámán ndá cízlkádíy njere' á nda ca'a** [1985 gangər ámán ndá cízlkádíy njere' á nda tsa'a]

zəmtálha'a, zəmtálóh-lóhha'a [1985 zəmtálóha'a, zəmtálóh-lóhha'a] (*élané*)

zúlhw'a, zúlúhwzúlhw'a, zúlhw'e, zúlúhwzúlúhw'e [1985 zúlhw'a, zúlúhw-zúlúhwa'a, zhúlhw'e, zhúlúhw-zhúlúhwe'e] (*fuselé*)

» Le manioc a une forme fuselée. • **mbayí zúlhw'a**

“fine bouche”

cehzle [1985 **cehizle**]

» Il mange en faisant la fine bouche • **á ndíy skwíy aá cehzle** [1985 **á ndíy súkwíy aá cehizle**]

fin comme un écureuil

sóehwe'e, sóehwsóehwe'e, sóhwa'a, sóhwsóhwa'a [1985 **shóehwe'e, shóehw-sóehhwe'e, sóhwa'a, sóhw-sóhhwa'a**] (*filiforme*)

pour des cheveux

láfláfa'a, léfléfe'e [1985 **láf-láffa'a, léf-léffe'e**]

silfide'e, silfidfide'e, salfəda'a, salfədsalfəda'a [1985 **shilfide'e, shilfid-fidde'e, salfəda'a, salfəf-salfəfda'a**]

pour des poils

nəfda'a, nəfədnəfəda'a [1985 **nəfda'a, nəfəf-nəfəfda'a**]

pour un grain

míse'e, mísmíse'e [1985 **míshe'e, mísh-mísshe'e**]

» La semence de mil est très fine • **cəṛə daw mísmíse'e** [1985 **tsəṛə daw mísh-mísshe'e**]

pour une mouture

bírnene'e (*mouture fine*)

» On mout la farine très finement • **ndá sídó gúfa aa mbírnene'e** [1985 **ndá shídó gúfa aa mbírnene'e**]

náfnáfa'a, néfnéfe'e [1985 **náf-náffa'a, néf-néffe'e**]

» Le mil est moulu fin • **daw n kərdá náfnáfa'a** [1985 **daw n kərdá náf-náffa'a**]

pour une pierre

slapa'a, slapslapa'a, slepe'e, slepslepe'e [1985 **slapa'a, slap-slappa'a, slepe'e, slep-slepe'e**]

pour une pluie

cúfcúfe'e [1985 **cáf-cúffe'e**]

» il tombe une pluie fine • **yim á gíy cúfcúfe'e** [1985 **yim á gíy cáf-cúffe'e**]

njúfnjúfe'e [1985 **njúf-njúffe'e**]

FIN (N)

índélə

» A la fin du houdok, ils viennent chez les filles • **índélə hudókw, á ta skəkádá á ngwiy dalahíy sa** [1985 **índélə hudókw, á ta shikəkádá á ngwiy dalahíy sa**]

ízáy (*perte*)

» La fin est arrivée • **ízíy kalkádá** [1985 **ízíy kaləkádá**]

méd

» Ce sera ma fin • **mid' gó təpa**

fin du monde

dúrum kəda (*litt. "corne de chien"*), cf. **dúróf** (*corne d'animal*)

sans fin

za'a, za', za (*de nouveau*)

» Il revient sans fin • **á za ské za gine** [1985 **á za shiké za gine**]

FINE ET RÉGULIÈRE

pour une pluie

birbire'e [1985 **bir-birre'e**]

» (la pluie) fine et régulière interdit d'aller dehors • (yim zígílé) á gíy ñirñire' á vanə ríy á ndo a n dé áwúdá ázɓa [1985 (yim zhígílé) á gíy ñir-ñirre' á vanə ríy á ndo a n dé áwúdá ázɓa]

FINIR

ndón-, ndívé, ndúvǎ (*achever*)

» jusqu'à ce que la saison des pluies se termine • **ném á viya a n ndívé**

rúf-, rúfé, rúfǎ (*terminer*)

» Je finis de parler d'abord • **í rúfa mə gó da**

en finir avec

zəd-, zide, zuda [1985 zəd-, zhide, zuda], cf. **zá, záy, záw** (*se perdre*)

» Finissez-en avec un homme comme celui-ci • **wa zədə ndu nárə ntá áwúsá**

fini

kleng [1985 kileng] (*entièrement*)

» C'est fini cette fois ! • **kléng má !** [1985 kiléng má !]

c'est fini

ngól-, ngílé, ngúlǎ (*couper*)

» Cela, à notre époque donc, c'est définitivement fini • **sátatá áníy mǎdɔkwǎ, kléng n ngólə nó má** [1985 sátatá áníy mǎdɔkwǎ, kiléng n ngólə nó má]

FISSURE

mbezle

» Que Tu caches ma tête dans les fissures de mon lit • **á Ka ngəhayi gid' gá á mbezlə pác** [1985 á Ka ngəhayi gid' gá á mbezlə páts]

zokwana (*gerçure*)

mouvement de se fissurer

ǎiyǎiya'a [1985 ǎiy-ǎiyya'a] (*fissuré*)

» la maison est en train de se fissurer • **gíy ǎiy ǎiy ǎiy ǎiy á bezle**

FIXÉ SUR

ndása'a, ndásndása'a, ndése'e, ndésndése'e [1985 ndása'a, ndás-ndása'a, ndéshe'e, ndésh-ndésshe'e]

» Il a les yeux fixés sur l'argent • **diy nó ndése' aa dǎlá** [1985 diy nó ndéshe' aa dǎlá]

FIXE (YEUX, REGARD)

ǎálǎla'a, ǎéléle'e (*exorbité*)

lokwanjərnjəra'a [1985 lokwándzər-ndzərra'a]

mbaytəka'a, mbaytəktəka'a [1985 mbayitəka'a, mbayitək-təkkə'a] (*fixe et grand ouvert*)

» Ses yeux sont grands ouverts • **diy nó mbaytəktəka tə wuda** [1985 diy nó mbayitək-təkkə tə wuda]

FIXER

húz-, húzé, húzá [1985 húz-, húzhé, húzá] (*admirer*)

» Je fixe les objets • **í húzó kwólóngwáy** [1985 í húzhə kwólóngwáy]

fixer un rendez-vous

pásl-, péslé, póslǎ (*plier*), compl. **ráy** ("main")

» Le soir du jour où on pose ce toit, le chef de famille fixe un rendez-vous • **aá dokud' pác mpíy gwarbiy sá á bábə gíy a m péslə ráy** [1985 aá dokud' pátsə mpíy gwarəbiy sá á bábə gíy a m péslə ráy]

FLACOURTIA INDICA

mǎbódódúróǎ

FLAGEOLER

cóng cóng, cing cing [1985 tsóng tsóng, cing cing] (*tituber*)

- » L'enfant, flageolant, arrive la cruche sur la tête • **kóró cóng cóng cóng cóng á ske aá duwzlək aa géd** [1985 kóró tsóng tsóng tsóng tsóng á shike aá duwzlək aa géd]

FLAMBER

vac-, vece, voca [1985 vats-, vece, votsa]

flamber un poulet

sawar-, sewere, sawara [1985 sawar-, shewere, sawara]

- » Je flambe un poulet • **í seweró wacak** [1985 í sheweró watsak]

FLAMME

lénə vogwa (*litt. "langue de feu"*), cf. **léné** (*langue*)

- » Elle l'a séché, la flamme qui sort et qui gronde maintenant • **n gwára' aa lénə vogú mán á ske a n gíy wáwawawa má** [1985 n gwára' aa lénə vogú mán á shike a n gíy wáw-waw-wawwa má]

FLANC DE CÔTEAU

vəja [1985 vədza]

FLASQUE

gúlǝǝrgúlǝǝra'a, gúlǝǝrbǝǝra'a [1985 gúlǝǝr-gúlǝǝrra'a, gúlǝǝr-bǝǝrra'a] (*souple*)

- » La peau est flasque • **búkwíy gúlǝǝrgúlǝǝra'a** [1985 búkwíy gúlǝǝr-gúlǝǝrra'a]

kekirkere'e [1985 kekir-kekirre'e]

- » La fesse du bœuf est flasque • **fiy zlí kekirkere'e** [1985 fiy zlí kekir-kekirre'e]

FLATTER

síbén-, síbéné, súbǝné [1985 shíbén-, shíbéné, shúbǝné] (*louer*)

- » Je flatte l'enfant • **í síbénó kórá** [1985 í shíbénó kórá]

FLÉAU (POUR BATTRE LE MIL)

mbəlaw

FLÈCHE

mandáǝy

- » Il fabrique une flèche en potopoto • **rámká mandáǝiy wújed** [1985 rámká mandáǝiy wújed]

súlóm

- » On en forge des flèches, avec lesquelles on fait la guerre • **ndá víǝe' aa súlóm, á nda gíy vór aavóná**

comme une flèche

vərdadək dək dək dək (*subitement*)

- » L'enfant s'enfuit comme une flèche • **kóró vərdadək dək dək dək áwúda á nháy**

FLEMMARD

núǝnúǝ [1985 núǝ-núǝ] (*trainard*)

- » Tu es un gros flemmard • **núǝnúǝ ngayí kumba** [1985 núǝ-núǝ ngayí kumba]

vídíke'e, víǝíkvidíke'e, vǝǝǝka'a, vǝǝǝkvǝǝǝka'a [1985 víǝíke'e, víǝík-víǝíkke'e, vǝǝǝka'a, vǝǝǝk-vǝǝǝkka'a]

- » Il reste là sans rien faire • **n njá víǝíke'e** [1985 n ndzá víǝíke'e]

FLEMME

hwíłhwíł [1985 hwíł–hwíł] (*trainard*)

» Il tire sa flemme dans la maison • **á gíy hwíłhwíł tə gáy** [1985 á gíy hwíł–hwíł tə gáy]

wúdár

FLEURIR

wúrz–, wúrzé, wúrzé [1985 wúrzh–, wúrzhé, wúrzhé]

» Les arachides fleurissent dans le champ • **vandá á wúrzé tə giy daw** [1985 vandá á wúrzhé tə giy daw]

FLEXIBLE

gébéle'e, gébélgébéle'e, gábála'a, gábálgábála'a [1985 gébéle'e, gébélgébéle'e, gábála'a, gábálgábála'a]

kuláḡkuláḡa'a, kulíḡkuliḡe'e [1985 kuláḡ–kuláḡḡa'a, kulíḡ–kuliḡḡe'e] (*pliant*)

FLOC

bruit d'une goutte à travers un filtre

tulœkw

FLORAISON

ńwúrzé [1985 ńwúrzhé]

» Vois-tu la fleur qui fleurit ? • **ká wardé ńwúrzé skwíy mán á wúrzé ?** [1985 ká wardé ńwúrzé skwíy mán á wúrzé ?]

FLOT

flot d'urine

zlár zlár zlár, zléz zléz zléz

» Il pisse, il pisse... Il en remplit dix autres cruches • **zlár zlár zlár aa na. teté kulá ávasa za gine**
» La chèvre fait un petit pipi • **kuriy ḡḡkw zléz zléz zléz aa na**

flots

ńhiy yam (litt. “la course de l'eau”), cf. **ńháy** (*course*)

» cela me rappelle les eaux du Mayo-Tsanaga • **á hirdákáyí ńhiy yím tə MayoTsanaga** [1985 á hirdákáyí ńhiy yím tə Mayo–Tsanaga]

FLOTTANT

dans un liquide

joljólóla'a [1985 dzol–dzólóla'a]

» Les feuilles flottent dans la sauce • **váh joljólóla tə lák** [1985 váh dzol–dzólóla tə lák]

njoḡnjoḡḡa'a, njœḡnjœḡœḡe'e [1985 ndzoḡ–ndzoḡḡa'a, njœḡ–njœḡœḡe'e]

pour un objet trop grand

kwelékwele'e, kwalákwala'a [1985 kwelékwele'e, kwalákwala'a]

» Le bracelet est flottant • **dasíy kwelékwele'e** [1985 dasíy kwelékwele'e]

pour un vêtement

bábaba'a, bébebe'e

» Flottant dans son ample habit, vient le chef • **bébebébe tə maslaka aa bíy á ske** [1985 bébebébe tə maslaka aa bíy á shike]

FLOTTER (À LA SURFACE DE L'EAU)

kaf–, kefe, kwafa (*s'alléger*)

» L'œuf monte à la surface (d'une cuvette d'eau) • **sláslíy á kefe**

FLOTTEUR D'UNE LIGNE DE PÊCHE

sosod (moelle de la tige de mil)

FLUEGGEA VIROSA

ńgárdívéd [1985 ńgár–dívéd]

FLUIDE

cílwúre'e, cílwúrúre'e [1985 cílwúre'e, cílwúr–wúre'e] (liquide)

cókwokwa'a [1985 tsókw–tsokkwa'a]

» La sauce est trop fluide • **lák cókwokwa'a** [1985 lák tsókw–tsokkwa'a]

le'le"e'e [1985 le'–le"e'e]

» L'eau est fluide • **yim á hý le'le"e'e** [1985 yim á hý le'–le"e'e]

səhatata'a

FLÛTE SP.

ńlégwáy

FOI (AVOIR -)

fá, fáy, fáv (mettre), compl. **géd** ("tête")

» Ils parlent sans peur parce qu'ils ont foi dans leur chef • **tá gedē aa zlaw áaba ágídémán tá fíy gíd á biy ta**

FOIE

mónád

FOIN

kúsáf

FOIS

sák (pied)

» Et cette chose s'est produite trois fois • **á skwiy sa a n gáv sák makár** [1985 á sukwiyy sa a n gáv sák makár]

» C'est la troisième fois que tu dis cette parole • **mə ngayi só sák makárə ná ánté dokwá**

géd (tête)

» Il vaudrait mieux que tu me le tues une fois pour toutes • **ńdará ká kədayi gíd gíd stád** [1985 ńdará ká kədayi gíd gíd sətád]

la nième fois

ńsák

» Quand ils sont allés la deuxième fois • **mán tá do aa ńsák ńcecewe'e** [1985 mán tá do aa ńsák ńcecewwe'e]

une seule fois

kéjekéje [1985 kéje–kéje]

» une fois il est venu s'installer dans ma maison • **kéjekéje á sá fáv vóziy tə giy ga** [1985 kéje–kéje á sá fáv vóziy tə giy ga]

chaque fois

ńpécék

» elle vient me manger l'aliment pour mon fétiche à chaque fois • **a n sá ndamayí đəf kúlə ga aa ńpécík aa ńpécék**

pécíkpécék [1985 pécík–pécék]

cette fois, une fois pour toutes

má, mé se réalise **mé** devant ké, dé, mé, ce, cke

» Est-ce que je te pose par terre cette fois ? • í vəká áhə́d mé d́é ?

“une fois”

ń, ń [1985 ń-, ń-] (depuis)

» Une fois bandé le sommet de la case, c'est définitivement terminé. • ńpádkádə gid gíy méne, ńndélə na aamedep [1985 ńpádkádə gid gíy méne, ńndélə na aamedep]

FOLIE

ńnjekénjér (démence)

FONCÉ (TEINT -)

dalúwúnwúna'a, delúwínwíne'e [1985 dalúwún-wúnna'a, delúwín-wínne'e]

ńgégírngéze

» Cette enfant a la peau foncée • kərə wunə ńgégírngéze

FOND

kízléd (fond de pot)

» On en modèle tout de suite un fond de pot • á nda sá ráma kízléd aavə́nə kété

və́zay (postérieur)

» Donne quelques graines dans le fond de laalebasse • kucíddə daw aa və́ziy kwokwáy [1985 kucíddə daw aa və́ziy kwokwáy]

FONDANT

mbíyímbíyíma'a [1985 mbíyím-mbíyímma'a] (fondant en bouche)

» On veut le haricot qui fond dans la bouche • ndá wáyí d́íya' ńmbíyímbíyíma'a [1985 ndá wáyí d́íya' ńmbíyím-mbíyímma'a]

mutokw-mutokwa'a (ajout FH) [1985 mutokw-mutokkwa'a]

ródódə'a, ródódódódə'a (velouté)

» Il fond dans la bouche • á dé á húd ródódódódə'a

FONDATIONS

sák (pied)

səm sák (litt. “lieu du pied”), cf. sám (lieu)

» Après avoir foulé le potopoto avant, tu poses les fondations seulement • ndá gaca wújid gíné á ka pa səm sáka gine [1985 ndá gatsa wújid gíné á ka pa səm sáka gine]

FONDRE

wúyám-, wúyéme, wúyámá (dissoudre)

FONTAINE

tə́hál

FONTANELLE

ńbebdéf [1985 ńbebidéf]

FONTE

ńvíde

morceau de fonte incassable, à l'intérieur de la loupe

ńngúrlélé

FORCE

bava

- » Je mets de la force pour cultiver le champ de mil • í gíy bavə mpízó giy daw [1985 í gíy bavə mpízhó giy daw]

ínjéle

wúdáy (*lutte traditionnelle*)

- » sa force est de plus en plus manifeste • wúdíy nónɡa' á weré áwúda nhwálhwála'a [1985 wúdíy nónɡa' á weré áwúda nhwál-hwála'a]

force de conviction

vogwa (*feu*)

- » Il met de la force dans la parole d'un homme • á píy vogwá á ndó á má

FORCER

jajək-, jejike, jojukwa [1985 dzadzək-, jejike, dzodzukwa] (*empoigner*)

- » Je force la jeune fille à aller chez son mari • í jejiké dóm á giy bákáy

ndid-, ndide, ndude (*introduire de force*)

- » Je force l'enfant à manger de la boule de mil • í ndidé mávér á má á kórá

tír-, tírhé, túrhwé (*contraindre*)

- » Il me force à aller • á tírhiye aa wúdíy a i dó

FORER

gudukw-, gudukwe, gudukwa (*creuser*)

FORGE

gəzla

gəzlə nívide (*litt. "forge de fabrication"*)

FORGER

víd-, vídé, vúde

FORGERON

ngwazla

non-forgeron

vávay

- » Avant on ne distinguait pas forgeron et non-forgeron • amáca ndá súnó ndá ngwazlé təpa aa váviy ɓa [1985 amátsa ndá súnó ndá ngwazlé təpa aa váviy ɓa]

FORMER

gudukw-, gudukwe, gudukwa (*creuser*)

- » Il donne une forme à la peau • á gudukú búkwáy

FORT

ɓáslɓáslɓásla'a, ɓéslɓéslɓésl'e [1985 ɓásl-ɓásl-ɓásla'a, ɓésl-ɓésl-ɓésl'e]

- » il pleut fort • yim á gíy ɓáslɓáslɓásla'a [1985 yim á gíy ɓásl-ɓásl-ɓásla'a]

dof dof dof, cf. **dofdofofa'a** (*consistant*) [1985 dof-dofofa'a]

- » Je le bats très fort • í kízle dofdofdofa'a [1985 í kízle dof-dof-doffa'a]

pour une fièvre

binke'e, binikbinike'e [1985 binke'e, binik-binikke'e] (*chaud*)

- » Il a une forte fièvre • vogwa aa və nó binke'e

le plus fort

gwedegwedə [1985 gwede-gwedə]

- » Le plus fort, c'est notre chef • **gwedegwedə' á biy nga** [1985 gwede-gwedə' á biy nga]
- » Le plus fort des sorciers • **gwedegwedə mide** [1985 gwede-gwedə mide]

plus fort que

ńnjála'a [1985 ńndzála'a] (NVP), cf. **ńjál-, ńjélé, ńjólá** (peser) [1985 ndzál-, ńjélé, ndzólá]

- » Celui-là est plus fort que le chef • **ńnjál á ńńnga' aagidé báý** [1985 ńndzál á ńńnga' aagidé báý]

FORTIFIER

d-, dé, dó (aller), compl. **á va** ("dans le corps")

- » Que le fourrage fortifie mon bœuf • **zli gá đokwá, mándíy da daná á va**

FORTIORI (A -)

sókwatá

- » De boule de mil même je n'en ai pas trouvé et j'aurais trouvé du feu ? • **á mávər bə i ngácká bay : sókwatá vogú đé ?** [1985 á mávər bə i ngátsəká bay : sókwatá vogú đé ?]

FOSSÉ

durov (trou d'eau dans un marigot)

ńguzlgúzlár [1985 ńguzl-gúzlár]

wúráy

FOSSE DE CUISSON DE POTERIES

rawa

FOSSOYEUR

ngwazla (forgeron)

- » Un forgeron qui ne forge pas est un fossoyeur • **ngwazló mán á vídé áabáy, mizlin ná á ńríy ndó**

FOU

hálaway

dans une fête

macama, macam [1985 matsama, matsam] (porteur de masque)

devenir fou

rézl-, rízlé, rúzlá

FOUDRE

yam (eau)

- » La foudre frappe • **yim á cáý** [1985 yim á tsáy]

FOUET

menéwéd (branchettes)

ndórba

FOUETTER

gwanjaf [1985 gwandzaf] (battre)

- » Ils l'ont fouetté à mort • **ta gwanjafkáđá áhad** [1985 ta gwandzafəkáđá á had]

ndáh-, ndéhé, ndóhwá (chicoter)

fouetter un aliment en cours de cuisson

kəḏah-, kiḏehe, kuḏohwa

- » Et on cuit le rumen, et on le fouette vivement • á nda takayi súwéd, á nda kəḏaha'a [1985 á nda takayi shúwéd, á nda kəḏaha'a]

FOUILLER

kúzlér-, kúzléré, kúzléré

- » Je fouille la maison. • í kúzléró gáy

FOULARD

sálábay

FOULE

lúkwá

- » Une foule de gans • ndomajā lúkwá [1985 ndomadzá lúkwá]

ndomaja [1985 ndomadza]

- » et ils semèrent le trouble dans la foule là encore • á ta pakátó gíḏ áwúda á ndomaja ahsátó za'a [1985 á ta pakátó gíḏ áwúda á ndomadza ahsátó za'a]

FOULÉE (DANS LA -)

ńḏə [1985 ńḏi] (forme transitive, litt. "l'aller de"), cf. ńḏé (marche)

- » Dans la foulée, après un moment, on va à Mineo • ńḏə ndíy azér ndá dé á Minew [1985 ńḏi ndíy azhér ndá dé á Minew]

FOULER

gac-, gece, gwaca [1985 gats-, gece, gwatsa] (danser)

- » On porte un morceau d'argile sur un rocher et on le foule • ndá cákdó rəḃəsl aa gírze á nda gaca giné [1985 ndá tsákádó rəḃəsl aa gírze á nda gatsa giné]

FOURBE

(une personne -) ndú ń ngwedé ndó (litt. "homme qui trompe un homme"), cf. ngwad-, ngwede, ngwada

- » Tu es quelqu'un de fourbe, tu es plein de méchanceté • ké ndú ńngwedé ndó, suwú kumbáká [1985 ké ndú ń ngwedé ndó, shuwú kumbáká]

FOURCHE D'ARBRE

zlágám (fourche d'arbre)

FOURCHE UTILISÉE POUR MANIER LES ÉPINES

cága [1985 tsága]

FOURCHU (POUR DES CORNES)

cúlókwókwa'a, cúlókwókwe'e [1985 tsúlókwókwa'a, cúlókwókwe'e]

- » Les cornes du bœuf sont fourchues • dúrum zlí cúlókwókwa'a [1985 dúrum zlí tsúlókwókwa'a]

FOURMI

ńgwélélé

ńzakázár

sp.

ńḃarvózay [1985 ńḃar-vózay]

ńgəmbəsak (fourmi rouge)

ńseswék [1985 ńsheshúwék]

ńtərzágáy

sp. venimeuse

ńfólíyá

ńfórzák

ńsakaswán [1985 ńsakasúwán]

FOURMILIÈRE

giy ńgwélélé (litt. "case de fourmi"), cf. ńgwélélé

- » Il prend la queue de la vache et va la planter dans une fourmilière. • a n zúbó fútur zle a n dá cibdá á giy ńgwélélé [1985 a n zúbó fútur zle a n dá cibdá á giy ńgwélélé]

FOURMILLANT

hánjábósla'a, hánjábóslbósla'a [1985 hándzábósla'a, hándzábósl-bóssla'a] (grouillant)

FOURMILLEMENTS

ńtendez [1985 ńtendzh] (picotements)

FOURNI

pour un son d'ensemble musical

gwonguv-gwonguva'a [1985 gwonguv-gwonguvva'a] (dense)

- » Le son de l'ensemble de cornes des jeunes gens est fourni • gwalahíy tá vedó shingilík gwonguv-gwonguva'a [1985 gwalahíy tá vedó shingilík gwonguv-gwonguvva'a]

pour un tas d'objets

tíme'e, tímtime'e, tóma'a, tómtóma'a [1985 tíme'e, tím-tímme'e, tóma'a, tómtómma'a] (dense)

FOURRAGE VERT

mándáy

FOURRER

rid-, ride, ruđe (tasser)

- » Il prit du marc... il lui en fourra dans la bouche et s'enfuit • a n húló séne... a n ridená á ma a n háy ná [1985 a n húló séne... a n ridená á ma a n háy ná]

slárc-, slírcé, slúrcá [1985 slárts-, slírcé, slúrtsá] (fourrer dans un trou)

FOYER

ńúwéc

FRACTIONNER

wác-, wécé, wácá [1985 wáts-, wécé, wátsá]

FRACTURÉ

hecéhece'e [1985 hecé-hece'e]

- » Sa jambe est fracturée en plusieurs endroits • sák nó hecéhece' m bacá'á [1985 sákə nó hecé-hece' m batsá'á]

njóha'a, njóhnjóha'a [1985 ndzóha'a, ndzóh-ndzóhha'a]

- » Il est fracturé. • m bazlá njóha'a [1985 m bazlá ndzóha'a]

FRAGILE

pour des cheveux

láláláfa'a, léfléfe'e [1985 láf-láffa'a, léf-léffe'e]

pour un être humain

cébécébe'e [1985 cébé-cébe'e] (frêle)

- » L'enfant est fragile • kóró cébécébe'e [1985 kóró cébé-cébe'e]

FRAGILISER

waḁ-, weḁe, waḁa

- » Le feu fragilise la maison • **vogwá á weḁó gáy**

FRAGMENTÉ

hwenjéhwenjé [1985 hwenjé-hwenjé]

FRAGMENTER

wác-, wécé, wácá [1985 wáts-, wécé, wátsá]

FRAIS

fárfára'a, férfére'e [1985 fár-fárra'a, fér-férre'e] (*léger*)

- » Le vent frais le rafraîchit • **kwazlór fárfára' aa ná cíya'a** [1985 kwazlór fár-fárra' aa ná tsiya'a]

hérdéwdéwe'e, hárdáwdáwa'a [1985 hérédéw-déwwe'e, hárédáw-dáwwa'a]

- » Tu me sers de l'eau glacée. Comment je fais (pour la boire) ? • **ká bálkayí yim nhérdéwdéwe'e. A i ganə ke ?** [1985 ká báləkayí yim nhérédéw-déwwe'e. A i ganə ke ?]

kútáka'a, kútákkútáka'a, kútéke'e, kútékkútéke'e [1985 kútáka'a, kúták-kútákka'a, kútéke'e, kúték-kútékke'e]**lácáca'a, lácáclácáca'a, lécéce'e, lécéclécéce'e** [1985 látsátsa'a, látsáts-látsátsa'a, lécéce'e, lécéclécéce'e]

- » L'eau est fraîche • **yim lácáca'a** [1985 yim látsátsa'a]

lónga'a, lónglónga'a, línge'e, línglínge'e [1985 lónga'a, lóng-lónnga'a, línge'e, líng-línng'e] (*très frais*)

- » L'eau est très fraîche • **yim lónglónga'a** [1985 yim lóng-lónnga'a]
 » Le vent frais me rentre dans les narines • **kwazlór á hayé á hácón línglíngge'e** [1985 kwazlór á hayé á hácón línglíngge'e]

ńđíya'a, ńđíyđíya'a [1985 ńđíya'a, ńđíy-đíyya'a]

- » Je croque de l'arachide fraîche • **í pəđíy vandá ńđíya'a**

FRANCHEMENT

kuzlakukuzlaka'a [1985 kuzlak-kuzlakka'a] (*ouvertement*)

- » Parle franchement • **gwađó kuzlakukuzlaka'a** [1985 gwađó kuzlak-kuzlakka'a]

níhe'e

- » Il avoue franchement • **á njí ma aavó níhe'e**

tedede'e

- » il a parlé franchement • **tedede' aa ná gwađó ma**

zúra'a, zúrzúra'a [1985 zúra'a, zúr-zúrre'a] (*franc*)

- » Il veut savoir franchement de quoi ils l'accusent • **á wáyí nsúnó zúra' ágídémé ámán á ta píne mé**

FRANCHIR

tawaḁ-, tewede, tawaḁa (*traverser*)

- » Ils viennent, ils viennent et ils arrivent à une grande rivière qu'on ne peut franchir • **tá ské, tá ské á ta ngwácó wayím mbiya mán á tewedeḁ bay** [1985 tá shiké, tá shiké á ta ngwátsó wayím mbiya mán á tewedeḁ bay]

FRANCOLIN COMMUN

ńndoegwəerəhw

FRAPPER

cá, cáy, cáw [1985 tsá, tsáy, tsáw]

- » ...et tu dis aux gens de me frapper • **...á ka gađatá á ndomajá á ta ciye** [1985 ...á ka gađatá á ndomadzá á ta tsiye]

» Et l'écureuil sort par une autre issue et la frappe à la nuque • **á vāya a n ské áwúdatə́ ńcégid' ngidé a n cáw á dǎngáy** [1985 á vāya a n shiké áwúda tə́ ńcégid' ngidé a n tsáw á dǎngáy]

kǎf-, kide, kudā

» et beaucoup furent frappés de crainte • **á zláw a n kǎftǎ kumba** [1985 á zláw a n kǎftǎ kumba]
 » Après qu'on les eut frappés, ils les envoyèrent en prison • **ádǎbá mán nda kǎftǎ kumbá á ta zlingdtá á giy céléléw** [1985 ádǎbá mán nda kǎftǎ kumbá á ta zlingdtá á giy céléléw]

kǎzl-, kǐzlé, kúzlá (battre)

» Battez le mil avec soin • **wa kǎzla mbǎlá mbǎlá** [1985 wa kǎzla mbǎlá-mbǎlá]
 » Doucement on frappe le bol • **te' te' te' te' aa ndá kǎzla'a**

frapper du pied

jáv-, jévé, jóvá [1985 dzáv-, jévé, dzóvá]

» Je donne un coup de pied au chien • **í jévé kǎda**

frapper avec un bâton

haw-, hewe, hawa

frapper d'un coup de hache

gǎdǎk

» Ils me frappent la main avec la hache • **tǎ gǎdǎkámayi ríy aá jandad'** [1985 tǎ gǎdǎkámayi ríy aá dzandad']

frapper d'un coup de lame

kǎbǎh (coup)

» D'un coup il le frappe avec la lance • **kǎbǎh aa ndíy aá cokwal** [1985 kǎbǎh aa ndíy aá tsokwal]
 » Il le frappe d'un léger coup de couteau • **kǎbǎhánǎ gwés** [1985 kǎbǎhánǎ gwésh]

frapper de la tête

kal-, kele, kwala (tomber), compl. **géd'** ("tête")

frapper des mains (signe d'étonnement)

pésl pésl pésl (frapper des mains)

» Etonné, il frappe des mains • **pésl pésl pésl á ríy pǎdá á géf**

marteler

ghumbat-, ghumbete, ghumbata

» Il martèle une boîte de conserve • **á ghumbetǎ gwongwóngw**

sándáláng, cf. **sándáláng'a, sándálángláng'a, séndéléng'e, séndéléngláng'e** (corpulent) [1985 sándáláng'a, sándáláng-lánng'a, shéndéléng'e, shéndéléng-lénnge'e]

» Il frappe fort, il fait une houe à manche en métal. Il frappe fort, une houe à manche de bois. Il frappe fort, une hache • **sándáláng dǎvǎr gid' kǎda. Sándáláng wéríféd. Sándáláng jandad'** [1985 sándáláng dǎvǎr gid' kǎda. Sándáláng wéríféd. Sándáláng dzandad']

SE FRAYER UN CHEMIN

wurz-, wurze, wurze [1985 wurzh-, wurzhe, wurzhe]

» Je me fraye un chemin au milieu de l'herbe • **í wurzǎ hud' kúzá** [1985 í wurzhǎ hud' kúzá]

FREIN DE LA LANGUE

kwátǎrma

FRELE

cébécébé'e [1985 cébé-cébé'e]

» L'enfant est frêle • **kǎró céḃécéḃe'e** [1985 kǎró céḃé-céḃe'e]

hénjékíḃe'e, hénjékíḃhénjékíḃe'e, hánjákóḃa'a, hánjákóḃhánjákóḃa'a [1985 hénjékíḃe'e, hénjékíḃ-hénjékíḃe'e, hánzákóḃa'a, hánzákóḃ-hánzákóḃa'a] (*maigre*)

» La chèvre est maigre • **mámə ḃókw hénjékíḃhénjékíḃe'e** [1985 mámə ḃókw hénjékíḃ-hénjékíḃe'e]

kengelgele'e [1985 kengel-ngelle'e]

» Son cou est trop frêle • **dáyi ná kengelgele'e** [1985 dáyi ná kengel-ngelle'e]

kúza'a, kúzkúza'a, kúze'e, kúzkúze'e [1985 kúza'a, kúz-kúzza'a, kúze'e, kúzh-kúzzhe'e] (*long et frêle*)

» Elle a les jambes longues et frêles comme un mouton • **ńkúzkúz á sák áró tambak** [1985 ńkúzh-kúzh á sák áró tambak]

FRÉMIR

cukwasl-, cukwesle, cukwasla [1985 tsukwasl-, cukwesle, tsukwasla]

» Quand elle frémit bien, tu prends le sel simplement • **cidek á bilím mán n cukwasla ńcukwesló méne** [1985 cidek á bilím mán n tsukwasla ńcukwesló méne]

mouvement de frémir

ngwásla-ngwásla (*avec red. mult.*), cf. **ngwásl-, ngwéslé, ngwáslá** (*s'agiter*)

» Alors ça frémit : l'huile pénètre à l'intérieur • **ayí ngwáslangwáslangwáslangwáslangwáslá má : mbár á dé ává mónokwa** [1985 ayí ngwásla-ngwásla-ngwásla-ngwásla-ngwásla má : mbár á dé ává mónokwa]

FRÈRE

kərə māmá (*litt. "fils de mère"*), cf. **kǎrá** (*fils*)

demi-frère

kərə bábá (*litt. "fils de père"*) (*fils*)

FRIABLE

káfa'a, káfkáfa'a, kéfe'e, kéfkéfe'e [1985 káfa'a, káf-káffa'a, kéfe'e, káf-kéffe'e] (*léger*)

» La souche d'arbre est friable • **gwodózlungw wúf n hufá káfkáfa'a** [1985 gwodózlungw wúf n hufá káf-káffa'a]

rendre friable

waḃ-, weḃe, waḃa (*fragiliser*)

» Le feu rend la maison friable • **vogwá á weḃó gáy**

FRICHE

gájáráh [1985 gádzaráh]

FRICIONNER

dǎrgásl-, dírgéslé, dúrgwáslá (*frotter*)

» Je me frictionne • **í dírngésló vá**

FRIPPÉ

kúrtáḃtáḃa'a [1985 kúrtáḃ-táḃḃa'a] (*ridé*)

» Le vieux a la peau du ventre frippée • **hud' bábə gý kúrtáḃtáḃa'a** [1985 hud' bábə gý kúrtáḃ-táḃḃa'a]

FRIRE

súl-, sulé, súlá [1985 súl-, shulé, súlá]

» et il s'asseyait sur une terrasse pour les faire frire sur un fond de marmite • **a n njáy ná áhəḃ aa mœdœde a n súlá skwiy na aa kízléḃ** [1985 a n ndzáy ná á həḃ aa mœdœde a n shulé sukwiyy na aa kízléḃ]

tokwas-, tœkwese, tokwasa [1985 tokwas-, tœkweshe, tokwasa]

» Je fais frire de la viande • **í tœkwesó zluwéḃ** [1985 í tœkweshó zluwéḃ]

FRISÉ (NON - , POUR DES CHEVEUX)

silfide'e, silfidfide'e, salfəda'a, salfədsalfəda'a [1985 shilfide'e, shilfid-fidde'e, salfəda'a, salfəd-salfədda'a]

FROID (A)

limcikcike'e, læmcəkəkə'a [1985 limcik-cikke'e, læmtsək-tsəkka'a]

» Son corps est froid • **və nə læmcəkəkə'a** [1985 və nə læmtsək-tsəkka'a]

FROID (N)

ításl, mótásl

» Comme il pleuvait et qu'il faisait froid, ils allumèrent un feu pour nous réchauffer • **mán yim aa ításl á gáy, tá vacangə vogwá áhəf á nga jíya'a** [1985 mán yim aa ításl á gáy, tá vatsangə vogwá á həf á nga dzíya'a]

FROISSEMENT

kwalalalala (avec red. mult.), cf. **kwalala** (peau d'animal desséchée)

» Il jette la peau au soleil • **kwalalalalalalə kaldə búkwíy aa diy pác** [1985 kwalalalalalalə kalədə búkwíy aa diy páts]

FROISSER

húrbəc-, húrbíce, húrbécá [1985 húrbəts-, húrbíce, húrbétsá]

FRONDE

mángávaw

FRONT

məday

FRONTIÈRE

kuma (limite)

» C'est Lui qui a tracé les frontières pour que les hommes vivent chacun chez soi. • **nónga' á ívéhká kuma aamán á ndomajá á ta njíy kwá ndawá ndawá á wúdəm na** [1985 nónga' á í véhəká kuma aamán á ndomadzá á ta ndzíy kwá ndawá ndawá á wúdəm na]

ma (bouche)

» jusqu'à la frontière de la terre • **ném á índikə mə gid hákda** [1985 ném á índikə mə gid hákəda]

FROTTER

lám-, lémé, lómá (toucher)

» Et je lui frotte la poitrine avec • **a i lámáná á ndəv na aavóná**

frotter les yeux

surb-, surbe, surba [1985 surb-, shurbə, surba]

yakəf-, yekede, yokwəfa, compl. dáy ("œil")

frotter une partie du corps

ngangəf-, ngengide, ngwongudə

frotter entre les deux mains

górngázl-, gírngézlé, gúrngwázlá

» Je frotte un fruit • **í gírngézlə íyi wáf**

háhán-, héhéné, hwóhwáná

» Je frotte le citron (pour l'attendrir) • **í héhénə lemúw**

juhw-, juhwe, juhwa [1985 dzuhw-, juhwe, dzuhwa]

» Je frotte le souchet • **í juhú mənda**

təkəɗ-, tikiɗe, tukufa

- » ils arrachent des épis de mil, les frottent dans leurs mains et les croquent • **tá gishó daw á ta tikiɗe tə riy tá á ta pəɗíya'a** [1985 tá gishó daw á ta tikiɗe tə riy tá á ta pəɗíya'a]

frotter une paroi

kulɓ-, kulɓe, kulɓa (*enduire*)**naɓ-, nece, noca** [1985 nats-, nece, notsa]

- » J'ai frotté de la sauce sur le mur • **i nacá lák aa vəgay** [1985 i natsá lák aa vəgay]

frotter un tissu

jurɓ-, jurɓe, jurɓa [1985 dzurɓ-, jurɓe, dzurɓa]

- » Je frotte un vêtement • **í jurɓó maslaka**

wus-, wuse, wusa [1985 wus-, wushe, wusa]

- » Il a frotté la peau et l'a jetée sur son dos • **a n wusa búkwíya' a n kəlawda aa dəɓa** [1985 a n wusa búkwíya' a n kəlawda aa dəɓa]

frotter un ustensile

dərgásl-, dırgéslé, dúrgwáslá

- » Le lendemain même, on lui frotte le dos (phase de la fabrication de la “lengeride”) • **tə mɔ́ngweslime mába á nda dərgáslámaná dəɓó méne**

pəz-, pızé, pızá [1985 pəz-, pızhé, pızá] (*gratter*)

- » Une fois qu'il est monté, on le frotte avec soin (phase de la fabrication d'un pot) • **ńrémə nó mába, pəzpəza'a** [1985 ńrémə nó mába, pəz-pəza'a]

slah-, slehe, slohwa (*laver*)

- » Je frotte une calebasse (pour la laver) • **í slehó kwokwáy**

pour une porte qui s'ouvre

kúráɓ-, kúrécé, kúráɓá [1985 kúráts-, kúrécé, kúrátsá] (*déchirer*)

FRUIT

ńyi wáf (litt. “l'enfantement de l'arbre”), cf. **ńyi** (*naissance*)

fruit de l'Acacia albida

hurslamay

fruit du calebassier

slohwáyám

sans fruits

hwázlazlay

- » L'arachide n'a pas de fruit • **hwázlazliyi á vanda**

FUIR

há, háy, háw (*courir*)

- » Il a fui en brousse • **n háw á dák**

FUIRE

ńháy (*course*)

FULGURANT

wucəɗ [1985 wutsəɗ]

wutəca'a, wutəcwutəca'a, wutice'e, wuticwutice'e [1985 wutətsa'a, wutəts-wutətsa'a, wutice'e, wutic-wuticce'e]

» L'éclair est fulgurant • yim á ndíy díy wutəca'a [1985 yim á ndíy díy wutətsa'a]

FUMÉE

vocokw, vojokw [1985 votsokw, vodzokw]

FUMIER

ndádərda

wuraɓ

FUNÉRAILLES (CÉLÉBRER LES -)

ndál-, ndélé, ndólá (se terminer), compl. va ("corps")

FURCULA DU POULET

jangaja [1985 dzangadza]

FURIEUX

(ils sont -) ndəv tá á húbátə na (leur poitrine bout), cf. húbát-, húbété, húbátá

FURTIVEMENT

hwáráhwára'a, hwéréhwére'e [1985 hwára-hwára'a, hwéré-hwére'e]

» L'enfant s'en va furtivement • kórá á dí hwéréhwére'e [1985 kórá á dí hwéré-hwére'e]

pusa'a, puspusa'a, puse'e, puspuse'e [1985 pusa'a, pus-pussa'a, pushe'e, push-pusshe'e] (furtif)

tusa'a, tustusa'a, tuse'e, tustuse'e [1985 tusa'a, tus-tussa'a, tushe'e, tush-tusshe'e] (soudain)

» Il lâche un pet furtivement • á tihó ziy aa vó tustusa'a [1985 á tihó ziy aa vó tus-tussa'a]

sóéhw [1985 shóéhw], cf. sóéhwe'e, sóéhsóéhwe'e, sóhwa'a, sóhwsóhwa'a (filiforme) [1985 shóéhwe'e, shóéhw-sóéhwe'e, sóhwa'a, sóhwsóhwa'a]

» Furtivement, je vais auprès de son père • sóéhsóéhw í kala aa səm bábə na [1985 shóéhw-shóéhw í kala aa səm bábə na]

FUSEAU DE TISSERAND

kwarakwara [1985 kwara-kwara], compl. gwogúmáy ("coton")

FUSELÉ

zúlhwá'a, zúlúhwzúlúhwá'a, zúlhwé'e, zúlúhwzúlúhwé'e [1985 zúlhwá'a, zúlúhw-zúlúhwa'a, zhúlhwé'e, zhúlúhw-zhúlúhwe'e]

» Le manioc a une forme fuselée. • mbayí zúlhwá'a

FUSIONNER

hay-, heye, hwaya (emmagasiner), compl. va ("corps")

FŮT

gwongwóngw (boîte)

FUTUR (DANS LE -)

tépécə ngide